

привабливі риси втратили б без них своє значення. Прагнення бути вільною тим-то в даному разі і примітне, що йому підвладна істота - "жінка-диявол", лицемірка, злодійка, хитрунка [3;10]. Вирізняючи в Кармен хороше і погане, не забувати, що таке вирізнення можливе лише в умовному аналітичному розгляді образу. В живій же Кармен одне без одного втрачає смисл.

Право Кармен розпоряджатись собою не лише не виключає, але й передбачає її фаталізм. Вона не озлоблюється на Хосе, чекаючи смерті від його руки, і ніяк не збирається йому перешкоджати. "Як мій ром, ти маєш право вбити свою ромі; але Кармен буде завжди вільною" [4; 99], - говорить вона йому. І ще: "Ти хочеш мене вбити, я це знаю, - сказала вона. - Така моя доля, але я не поступлюся" [4; 100]. І водночас цей фаталізм не робить її імпульсивною особою. Вірячи в невідворотність фатуму, вона (як і Хосе) живе не вибухами пристрастей, а твердими переконаннями. Усвідомлення визначеності своєї долі не штовхає її на бездумні вчинки, а лише зміцнює в ній віру у непорушності її життєвої позиції.

Для Хосе кохання - це щось постійне, незмінне, на все життя. Заради кохання він пішов дорогою Кармен, став контрабандистом - тільки б завжди бути з нею. Кармен інакше ставилась до кохання. Прояви волелюбної натури і вільного духу позначились не тільки на її повсякденному поведженні, на характері її дій, взагалі на способі життя, а й на її увяленні про кохання.

Вона не бачила в цьому прекрасному почутті чогось постійного, такого, що могло б заволодіти серцем назавжди. Це почуття виникло у неї імпульсивно, спонтанно, було не тривалим і могло також раптово зникнути, як і виникло.

Кармен уміла твердо обстоювати своє право бути вільною, самостійно вирішувати свої життєві проблеми, поводитися так, як самій подобалося. Вона зовсім не сприймала чийось втручання у свої особисті справи, не любила, щоб хтось нею командував. Та ця жінка — не тільки волелюбна, рішуча, тверда. Вона ще й горда, її гордість така, що викликало повагу, прикрашала людину, личила їй. Гордість Кармен дуже добре доповнила її зовнішні риси, дивовижним чином підсилила її вродливість.

Вона кмітлива і винахідлива, ніколи не пасує перед будь-якими труднощами, смілива в небезпечних ситуаціях.

Таким чином, перед читачами постає образ циганки Кармен як особистості сильної, волевої, сміливої, розумної, нелукавої з товаришами. Ми милуємося її вродою і поважаємо її прагнення бути незалежною в своїх діях і справах. Вона належить до тих персонажів світової літератури, які ніби виходять за рамки художнього твору і живуть у свідомості читача самостійним життям. Цей образ живе не тільки в літературі, але й сприймається нашою свідомістю як персоналіфікована реальність з усіма її прекрасними рисами, достоїнствами і слабостями.

Незважаючи на те, що у образі Кармен поєдналися такі протилежності, як чарівність та жорстокість, вона залишається і для нас сучасницею, бо в її образі знаходимо багато повчального і привабливого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніталова Л. Образ сильної особистості в новелістиці Проспера Меріме // Зарубіжна література в навчальних закладах. - 2001. №6.- С.19-21.
2. Келар С.П. Образи циган в європейській літературі // Зарубіжна література в навчальних закладах. - 1996. - №9. - С.35-39.
3. Маруськ Л.Я. Вечно живая Кармен // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2008. - №4. - С.10-11.
4. Меріме П. Собрание сочинений в 4-х томах / Под. Ред.Н.М. Любимова. - Т.3. - М.: Правда. - 1983. - 304с.

Чубата М.

Науковий керівник – асист. Скуратко Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ІМПРЕСІОНІСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В НОВЕЛІСТИЦІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Майстрами новели в українській літературі виявили себе М. Коцюбинський, В. Стефаник, Г. Косинка, М. Хвильовий, Ю. Яновський, О. Гончар, Г. Тютюнник, В. Шевчук, Є. Гуцало. Блискучими новелістами у російській літературі по праву вважають І. Бабеля,

М. Зоценка, А. Платонова. Вершину сучасної світової новели пов'язують з іменами В. Фолкнера, Ж.П. Сартра, Ф. Кафки, Дж. Джойса.

Як зазначають сучасні літературознавці Р. Гром'як, Ю. Ковалів, «новела – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом, сконденсованою та яскраво вималюваною дією. Новелі властиві лаконізми, яскравість і влучність художніх засобів. Серед різновидів епічного жанру новела вирізняється точною й усталеною конструкцією. Персонажами новели є особистості, як правило, цілком сформовані, що потрапили в незвичайні життєві обставини. Автор у новелі концентрує увагу на змалюванні їх внутрішнього світу, переживань і настроїв. Сюжет новели поетичний, надзвичайно динамічний, містить у собі момент ситуаційної чи психологічної несподіванки [5; 497].

Отже, жанр новели – літературна категорія, що склалася історично, це своєрідний тип літературного твору, який розуміється і як конкретна єдність особливих властивостей форми в її основних формотворчих моментах – композиції, сюжетитиці, образності, мові, ритмі та інших чинниках структури. У свою чергу, жанр художнього твору як сформована естетична категорія впливає на вибір манери викладу. Так, сконцентрованість і внутрішня напруга, що притаманні новелі, вимагають і відповідної організації матеріалу.

Найяскравішим новелістом в українській літературі кінця XIX ст. є М. Коцюбинський. Засвоївши традиції та досвід своїх славних попередників, письменник орієнтувався й на зразки світового письменства, був чутливий до тих нових віянь, що панували тоді в європейській літературі. З одного боку, був новатором щодо стилю та психологізму, з іншого – надмірного новаторства остерігався. У пристрасних дискусіях про нове та старе, модернізм і традицію, які захопили буквально всіх його сучасників, Коцюбинський участі не брав. Він був справді природженим художником, «який має трохи інші очі, ніж другі люди, і носить в душі сонце, яким обертає дрібні дощові краплі в веселку, витягає з чорної землі на світ божий квіти і перетворює в золото чорні закутки мороку», – писав сам автор.

Визначальна риса творчості письменника – зосередження уваги на психологічних колізіях. Після 1901 року провідним жанром малої прози Коцюбинського стала соціально-психологічна новела.

Стає дуже яскравою й індивідуальною особливістю майстра слова: відбувається привнесення живопису до літератури, підпорядкування його ідейно-художній концепції твору, вироблення імпресіоністичних прийомів письма. Під впливом психологічної літератури та внаслідок спостережень у письменника складається уявлення про внутрішній світ людини як безперервний процес, який має свої періоди, спади та підйоми, що, власне, і становлять справжній сюжет багатьох його творів – у Коцюбинського формується художньо-психологічна композиція героя, яку він називає «кільця психологічного процесу» [1; 85].

Художню спадщину Коцюбинського справедливо називають синтезом усього найкращого, що створено українськими письменниками революційно – демократичного напрямку. В своїй літературній діяльності він немов повторив своїх попередників і, опанувавши їх досвід, пішов далі.

Коцюбинського заслужено вважають майстром досконалої форми. Вона в нього справді прекрасна, позначена печаттю тієї здорової краси, яка засвідчує велику закоханість письменника в життя, в його безупинний плін, в його звуки, барви і пахощі. У його творчості природно поєдналися два протилежні полюси – народницький стиль і зображення духовних порухів простолюдня, що пізніше було злито з вишуканим естетизмом самого зображення. Імпресіонізм виділяє Коцюбинського з плеяди класичних письменників. Так письменник повертає своєму стилю прикмети, властиві мистецтву, розвиненому класиками. Тому у творах Коцюбинського, крім імпресіоністичності, помітні також романтика, риси символізму та «ідеального реалізму». Але все ж таки в доробку письменника домінує й переважає струм імпресіоністичності – картинного передавання настроїв, вражень і порухів людської душі. Михайло Коцюбинський немов кидає промінь свого мистецького освітлення, виявляючи чуттєві порухи та вдачу людини, найсуттєвіші явності хвилини, у яких досягається просто музична поетика зображення.

Отже, імпресіоністична структурність творів Коцюбинського – це насамперед нові засади його поетики: відмова од традиційного подвійного сюжету, зосередження оповіді переважно на

внутрішньому етичному конфлікті, «настроєва» композиція; широке використання символіки кольорів предметних деталей, підтексту тощо.

Психологічне в творах Михайла Михайловича стало не тільки важливим засобом зображення соціального, а й визначило характерні художні прийоми. Письменник зробив значний крок у розвитку психологізму реалістичної новели. Коцюбинський наче переломлює все зображене через призму внутрішніх переливань персонажів.

Однією із найяскравіших новел у творчому доробку М. Коцюбинського є «Цвіт яблуні», яка була вперше надрукована у літературній збірці «На вічну пам'ять Колчаревському» у 1904 р. І. Франко зазначав, «що ця психологічна студія виявляє руку великого майстра і незвичайно тонку обсервацію дуже складного психологічного процесу – враження письменника, у якого вмирає єдина улюблена дитина і якого фантазія при тім, всупереч його волі, нотує і складає всі деталі – як матеріал для будучого твору» [4; 124].

«Цвіт яблуні» – цілком психологічна новела. Батько, головний персонаж твору, крім того, ще й письменник, митець слова. У хвилини, коли душа зранена горем, його пам'ять, підсилена силою творчості, усе фіксує. У «Цвіті яблуні» відчувається й мопассанівська проблематика психології творчості письменника, і шніцлерівський потік свідомості, і гамсунівська увага до порухів людської душі, і властива тільки Коцюбинському заглибленість у надра підсвідомості, й імпресіоністичний малюнок, який складається зі світлотіні, колористичних мікрообразів, символіки квітів. Іван Франко вважав етюд Михайла Коцюбинського «Цвіт яблуні» психологічною студією, яка виявляє руку майстра та дуже тонку обсервацію складного психологічного процесу. Настанова на доглибінне психоаналітичне вистудіювання межових ситуацій душі зродила в «Цвіті яблуні» самобутню постпозицію тієї фабульної ситуації, що свого часу була охрещена «неронізмом». Маємо на увазі тему влади пам'яті як невідлучного секретаря свідомості в людей творчості – акторів, літераторів [3; 128].

Новела М. Коцюбинського «Цвіт яблуні», що має авторське жанрове визначення «ескіз», – за проблематикою вписується в ряд творів, у яких ідеться про роздвоєність свідомості митця між життєвими реаліями і творчим світом. Можна абсолютно точно визначити дві основні риси новели, які видаються нам найважливішими і, власне кажучи, роблять цей твір таким цікавим і привабливим. Це, по-перше, відвертість, щирість сповіді оповідача; по-друге, тонкі імпресіоністичні малюнки, неповторна мозаїка образів: зорових, звукових, чуттєвих. Новела вражає сміливістю, яка може бути неправильно трактована як цинічність (саме тому і сміливість), з якою розповідач дозволяє нам анатомувати його внутрішній світ. Зазвичай справжнє ество митця – а персонажем і оповідачем цього твору є саме митець, письменник, – оточене подвійним магічним колом. Нас допускають у перше: письменник (який діє як персонаж) десь живе, щось любить, щось ненавидить, до чогось байдужий і таке інше. Коцюбинський допускає нас до другого кола і привідкриває завісу: він коментує творчий процес. І навіть не так процес, як «збирання» його складових. Ідеться не тільки про те, щоб ситуацію пережити, але й про те, щоб її ословити.

Отже, як бачимо, на початку ХХ ст. відбувається якісний злам у творчості Коцюбинського, він створює жанр психологічної новели, виробляє імпресіоністичну манеру письма. Митець, слово якого належить до найвищих надбань української прози, став взірцем, живою традицією для письменників наступних поколінь. Тому його творчість – невичерпне джерело для дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Звиняцьковський. В. Я. Новелістика Михайла Коцюбинського / В.Я. Звиняцьковський; відп. ред. Т. П. Маєвська. – К.: Наукова думка, 1987. – 109 с.
2. Коцюбинський М. Твори / М. Коцюбинський // Твори: в 7 т. – К.: Наук. думка, 1974. – Т. 2. – 1974. – 383 с.
3. Кузнецов Ю. Б. Поетика прози Михайла Коцюбинського / Ю. Б. Кузнецов. – К.: Наук. думка, 1989. – 264 с.
4. Кузнецов Ю. Б. Слідами феї Моргани: Вивчення творчості М.М. Коцюбинського в школі / Ю. Б. Кузнецов, П. І. Орлик. – К.: Рад. школа, 1990. – 208 с.
5. Літературознавчий словник-довідник // За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва. – К.: Академія, 1997. – 752 с.
6. Українська новелістика кінця ХІХ – початку ХХст. – К.: Наук. думка, 1989. – 688 с.